

Çok Boyutlu Kan-yaralanma Fobisi Envanteri (ÇBKFE)

RECOMMENDED CITATION

memjavad (2025). *Çok Boyutlu Kan-yaralanma Fobisi Envanteri (ÇBKFE)*. Turkish Psychological Scales. Retrieved from <https://tr-scales.arabpsychology.com/?p=19201>

Özet

Çok Boyutlu Kan-yaralanma Fobisi Envanteri (ÇBKFE), **kan-yaralanma fobisinin** karmaşık ve çok boyutlu yapısını ölçmek amacıyla Türkçeye uyarlanmış bir psikometrik araçtır. Bu envanter, bireylerin kan, yaralanma, iğne ve hastane gibi spesifik uyarılara karşı gösterdikleri korku ve kaçınma davranışlarını değerlendirilmektedir. Ölçek, toplam 40 maddeden ve beş farklı alt boyuttan oluşmaktadır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, ÇBKFE'nin klinik popülasyonlarda ve genel örneklemelerde **kan-yaralanma fobisini** başarılı bir şekilde ayırt edebildiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler

ÇBKFE, Çok Boyutlu Kan-yaralanma Fobisi Envanteri, Özgül Fobi, Kan Korkusu, İğne Korkusu, Psikometri, Ölçek Uyarlama

Yazarlar

Sertaç A. K., H. B. AK, C. Kılıç

Amaç

ÇBKFE'nin temel amacı, **Kan-Yaralanma Fobisi'nin** (DSM-5'te Özgül Fobi, Kan-Enjeksiyon-Yaralanma Tipi olarak sınıflandırılır) Türkiye popülasyonunda geçerli ve güvenilir bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaktır. Özgün olarak geliştirilen bir ölçeğin Türkçe kültürüne adaptasyonu, klinik ve araştırma ortamlarında kullanılan tanı araçlarının çeşitliliğini artırmayı hedeflemiştir.

Ölçeğin geliştirilmesi ve uyarlanması, kan-yaralanma fobisinin tek bir korku yapısı yerine, farklı uyarı tiplerine (kan, iğne, hastane, yaralanma) yönelik farklı tepkileri içeren çok boyutlu bir yapı olduğunu doğrulamayı amaçlamıştır. Bu sayede klinisyenler, hastaların en yoğun korku yaşadığı spesifik alt alanları belirleyebilirler.

Yapı/Kavram

ÇBKFE, **kan-yaralanma fobisini** beş temel alt boyut üzerinden kavramsallaştırmaktadır. Bu yapı, fobik tepkilerin sadece biyolojik veya fizyolojik yanıtlarla sınırlı olmadığı, aynı zamanda bilişsel ve kaçınma bileşenleri de içerdiğini göstermektedir. Ölçek, bu beş boyutu ölçerek, bireyin fobik deneyiminin bütüncül bir profilini sunar.

Ölçek, toplam 40 madde ile aşağıdaki beş alt boyutu ölçmektedir:

Başkasının Kan-yaralanması Korkusu Boyutu (9 madde)

Kendisinin Kan Korkusu Boyutu (9 madde)

Yerine Korkusu Boyutu (8 madde)

Hastane Korkusu Boyutu (8 madde)

Yaralanma Korkusu Boyutu (6 madde)

Geçerlik

ÇBKFE'nin yapı geçerliliği, açılmaya faktör analizi (Exploratory Factor Analysis - EFA) tekniği kullanılarak saptanmıştır. Faktör analizine başlanmadan önce örneklem büyüklüğünün yeterliliğini de değerlendirmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) analizi yapılmıştır. Çalışmada tüm grup için hesaplanan KMO değeri 0,92 olarak bulunmuştur; bu değer, veri setinin faktör analizi için mükemmel düzeyde uygun olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin ayırt edici geçerliliği (discriminant validity), kan-yaralanma fobisi tanısı alan ve olmayan grupların ne derecede başarıyla ayırt edebildiği araştırılarak incelenmiştir. Bu amaçla, özgün örneklemin bir alt grubunda (N=61), tanılar CIDI (Composite International Diagnostic Interview) kullanılarak belirlenmiştir. Fobisi olan ve olmayan grupların toplam puanları arasındaki fark, non-parametrik bir test olan Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Fobisi olmayanların ortalama puanı 29,1 (ss=21,9), fobisi olanların ortalama puanı ise 49,6 (ss=33,6) olarak saptanmıştır. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Z= 2,842, p=0,015). Bu sonuçlar, ÇBKFE'nin fobisi olanları olmayanlardan anlamlı şekilde ayırt edebildiğini ve güçlü bir ayırt edici geçerliğe sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Güvenirlilik

ÇBKFE'nin iç tutarlılık güvenirliliği, toplam 477 denekten elde edilen verilerle hesaplanmıştır. Ölçeğin genel iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach alfa değeri 0,94 olarak saptanmıştır; bu, ölçeğin mükemmel düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

Madde analizi kapsamında, madde-toplam korelasyonlarının genel olarak 0,20'nin üzerinde ve negatif olmaması beklenir. Araştırmada tüm maddelerin madde-toplam korelasyonlarının 0,20'den büyük olduğu tespit edilmiştir. Korelasyonlar 0,23 ile 0,69 arasında değişmektedir. En düşük korelasyon (0,23) 6. maddede ("Yaralanabileceğim durumlardan kaçınırım.") gözlenmiştir. Yaralanma ile ilgili maddelerin toplamla korelasyonları diğer alt boyutlardaki maddelere göre genellikle daha yüksektir.

Uyaran tipine göre alt boyutların iç tutarlılıkları ayrı ayrı analiz edildiğinde, Cronbach alfa değerleri 0,81 ile 0,94 arasında değişmiştir. En düşük iç tutarlılık değeri Yaralanma Korkusu alt grubunda (0,81) gözlenirken, diğer alt boyutlar yüksek düzeyde güvenilirlik sergilemiştir.

Faktör Analizi

Ölçeğin yapısal uygunluğunu belirlemek amacıyla **açıklayıcı faktör analizi** (Exploratory Factor Analysis) kullanılmıştır. Analiz öncesinde örneklem yeterliliği **Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)** testi ile değerlendirilmiş ve 0,92 değeri elde edilmiştir. Bu yüksek değer, veri setinin faktörleştirme için ideal olduğunu doğrulamıştır.

Faktör analizi sonucunda, ölçeğin teorik beklentilerle uyumlu olarak beş alt boyutta toplandığı görülmüştür. Bu alt boyutlar, kan-yaralanma fobisinin farklı ve özgül bileşenlerini (bakalarından kan, kişinin kendi kanı, işne, hastane ve yaralanma) temsil etmektedir. Bu yapısal doğrulama, ÇBKFE'nin çok boyutlu yapıya bağlı bir şekilde ölçtüğünü desteklemektedir.

Enstrüman Bilgileri

Test Type: Uyarlama (Adaptation)

Format: Çok boyutlu envanter (5 alt boyut, 40 madde)

Language Available: Türkçe

Population Group: Klinik ve genel popülasyon

Age Group: Belirtilmemiş (Yetişkin örneklem üzerinde uygulanmıştır)

Population Details: Güvenilirlik çalışması 477 denek, ayırt edici geçerlik çalışması 61 denek üzerinde yürütülmüştür.

Test Methodology: 5'li Likert Ölçeği (0= hiç - 4= çok fazla)

Anahtar Kelimeler

Kan-Yaralanma Fobisi, Açıklayıcı Faktör Analizi, Geçerlik, Güvenilirlik, Psikiyatri, CIDI, Mann Whitney U

Yazarlar

Author ORCID Identifier: Bilgi mevcut değildir.

Affiliation Email addresses: sertac@hacettepe.edu.tr (Sorumlu Yazar Sertaç Ak)

Correspondence Address: Bilgi mevcut değildir.

İzinler, Ücret ve Test Yolu?

Test Yolu?: 2014 (Uyarlama Çalışması).

İletişim: Ölçeğin kullanım izinleri ve detaylar? için sorumlu yazar Sertaç Ak ile sertac@hacettepe.edu.tr adresi üzerinden iletişime geçilmesi önerilir.

Ölçeğin orijinal PDF belgesi buradan indirilebilir: cok-boyutlu-kan-yaralanma-fobisi-envanteri-cbkfe-toad.pdf

Çalışmanın yayımlandığı makalenin PDF bağlantısı: turkpsikiyatri.com

Kaynaklar

Sertaç, A. K., AK, H. B. ve Kılıç, C. (2014). Çok Boyutlu Kan-yaralanma Fobisi Envanteri (ÇBKFE) geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(1), 42-49.

Çok Boyutlu Kan-yaralanma Fobisi Envanteri (ÇBKFE) Maddeleri

Önemli Not: Ölçek, 5 alt boyut ve toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Aşağıdaki maddeler, alt boyutları temsil eden örnek maddelerdir.

Başkasının Kan-yaralanması Korkusu Boyutu (9 m) : Başkalarının kanlarının görüntüsünden korkarım.

Kendisinin Kan Korkusu Boyutu (9 m): Kendi kanımı gördüğümde bayılırım.

İçine Korkusu Boyutu (8 m) : Bana içine yaparken bende iğrenme hissi olur.

Hastane Korkusu Boyutu (8 m) : Hastaneye gitmekten kaçarım

Yaralanma Korkusu Boyutu (6 m) : Yaralanabileceğim durumlardan kaçarım.